AVİM Yorum • No: 2026 / 87 • Eylül 2026

TARİHSEL HAFIZA, HUKUKİ KESİNLİK VE SEÇİCİ ANLATIMLAR: YUNANİSTAN'IN 14 EYLÜL AÇIKLAMASI

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Bu yazı AVİM tarafından ilk olarak 15 Eylül 2026'da yayınlanmış İngilizce bir makalenin betimleyici Türkçe çevirisidir.

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı 14 Eylül 2026 tarihinde, 1922de İzmirin tahrip edilmesiyle bağlantılı olarak Küçük Asya Rumlarının Soykırım olarak nitelendirdiği olayın anısına kabul edilen Ulusal Anma Günü vesilesiyle bir açıklama yapmıştır.[1] Türkiye, bu açıklamayı mesnetsiz bularak reddetti ve Yunanistanın Anadoluda savaş hukukuna aykırı eylemlerinden doğan sorumluluğuna ilişkin Lozan Barış Antlaşmasının 59. maddesini hatırlatan bir açıklamada bulunarak, Yunan yetkilileri ciddiyete ve aklıselime davet etti.[2] Bu karşılıklı açıklamalar, tarihsel hafızanın bütünlük, kavramsal disiplin ve hukuki kesinlik gerektirdiğini ortaya koymaktadır.

Yunanistanın Anadolu İşgaline İlişkin Tarihsel Sicil

14 Eylül bildirisinin tarihsel bağlamı, yalnızca Eylül 1922deki olaylarla sınırlandırılamaz. Yunan kuvvetleri, 1919 Paris Barış Konferansında Müttefik liderlerin aldığı bir kararın ardından 15 Mayıs 1919da İzmire çıkarma yapmış ve bu çıkarma, Yunan ordusunun Batı Anadoluyu işgal etmesine ve bu bölgeye ilerlemesine yol açmıştır. Şiddet olaylarına ilişkin raporlar, Müttefik Devletleri 1919da bir Müttefikler Arası Soruşturma Komisyonu kurmaya sevk etmiştir. Komisyon raporu, 15 □□□ Mayıs 1919 tarihlerinde İzmirde Türk sakinlere yönelik şiddet ve yağma olaylarını kayda geçirmiş ve Yunan askerlerinin bu olaylara katıldığını, askeri yetkililerin ise düzeni sağlamakta geciktiğini belirlemiştir.[3]

1921de yapılan bir başka Müttefik soruşturması, Yalova □□□□□□ bölgesinin Yunan işgali altındaki kısımlarında Türk köylerinin yıkıldığı ve Müslüman nüfusun yerinden edildiği sonucuna varmıştır.[4] Arnold Toynbeenin döneme ait gözlemleri ve bu soruşturmalar, söz konusu dönemin sorumlu bir şekilde tek taraflı bir mağduriyet anlatısına indirgenemeyeceğini göstermektedir.

Bu dönemin belirleyici sembolü olarak sıklıkla gösterilen Eylül 1922deki İzmirin yıkımı da,

Batı Anadoluda sayısız kasaba ve köyün sistematik olarak tahrip edilmesini içeren ve belgelenmiş Yunan ordusunun geri çekilme stratejisi bağlamında değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, AVİM'in misafir araştırmacısı Maxime Gauin'in, o döneme ait Fransız, İngiliz ve Amerikan belgelerine dayanarak yaptığı araştırmalar, Türklerin sorumluluğuna ilişkin iddiaları sorgulamış ve yangından Rumların ve Ermenilerin sorumlu olduğuna işaret eden kanıtlar ortaya koymuştur.[5]

Soykırım Kavramı ve Lozan Antlaşması Kayıtları

Belgesel kayıtlar, kavramsal kesinlik gerekliliğini ortaya koymaktadır. Soykırım terimi, savaş zamanındaki acıların, zorla yerinden edilmenin veya büyük çaplı can kaybının genel bir eşanlamlısı değildir. 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşmenin II. Maddesi uyarınca, bu terim, ulusal, etnik, ırksal veya dini bir grubu, bu kimliği nedeniyle tamamen veya kısmen yok etme niyetiyle işlenen belirli eylemleri ifade eder.[6] Söz konusu Sözleşme, 1919 □□□□ çatışmasından çok sonra kabul edilmiştir. Bu çerçevede, geriye dönük olarak hukuki bir tespit olarak ileri sürülmesi mümkün değildir. Günümüzde yapılan siyasi nitelikli bir bildiri, bir parlamento kararı, itiz bir tarihsel araştırmanın veya hukuki kurallara uygun bir değerlendirmenin yerini alamaz.

Diğer taraftan, Lozan Barış Antlaşmasının 59. maddesi, Yunanistanın, ordusunun veya idaresinin savaş hukukuna aykırı eylemleri sonucu Anadoluda meydana gelen zararlar için tazminat ödeme yükümlülüğünü kabul ettiğini kayda geçirmektedir. Söz konusu madde aşağıda sunulmuştur.[7] Türkiye, daha sonra Yunanistanın mali durumu göz önünde bulundurularak tazminat talebinden feragat etmiştir.[8] Bu hüküm, daha geniş kapsamlı Lozan anlaşması bağlamında da değerlendirilmelidir. Anlaşma, Yunanistan ile mutabık kalınan toprak düzenlemelerinin bir parçası olarak Edirne yakınlarındaki Karaağaçı ve Meriç ile Arda arasındaki bir toprak parçasını Türkiyeye iade etmiştir.

59. madde, Karaağaçı doğrudan tazminat olarak tanımlamasa da, bu toprak devri, yaygın bir şekilde, Lozan müzakereleri sırasında varılan tazminat uzlaşmasıyla bağlantılı olarak anlaşılmıştır. Esasen, . İngiliz belgelerinde yeralan o döneme ait gizli ibareli yazışmaları içeren telgraflarda yer alan bilgiler bu hususu doğrulamaktadır. Bu konuda İngilizlerin Lozan Heyetinin ikinci delegesi olan Sir Horace Rumboldun Lord Curzona gönderdiği 18.5,1923 tarihli ve 174 sayılı gizli ibareli telgrafta bu hususta ayrıntılı bilgi verilmektedir. Sözkonusu telgrafın ilglili bölümünün İngilizce metni aşağıda sunulmaktadır. [9]

Bu düzenleme, barış anlaşmasının Yunan işgalinin sonuçlarını tek taraflı bir anma anlatısı yoluyla değil, somut hukuki ve toprak düzenlemeleriyle ele aldığını göstermektedir. Güvenilir bir kamuoyu tartışması, bu geçmişi ve tüm sivil toplulukların çektiği acıları kabul etmelidir. [10]

Seçici Tarihsel Hafıza ve Bölgesel Diyalog

Bu bağlamda asıl endişe verici olan husus anma eyleminin kendisi değil, anmanın

devletlerarası söylemin seçici bir aracı haline dönüşmesidir. Tarihsel trajedi, münhasır ve hukuken belirsiz bir mağduriyet anlatısı aracılığıyla sunulduğunda, düşmanca algıların yerleşmesine, diğer sivil toplulukların belgelenmiş acılarının marjinalleştirilmesine ve zulümle ilgili hukuki kavramların anlamının sulandırılmasına yol açma riski taşımaktadır. Yunanistanın açıklaması, hafızayı koruma ve tarihin çarpıtılmasını önleme yükümlülüğünü gündeme getirmektedir. Bu yükümlülükler, işgal döneminin ve Türk ve Müslüman sivillere yönelik şiddetle ilgili söz konusu döneme ilişkin uluslararası nitelikteki kanıtların da bu konudaki irdelemelere dahil edilmesini gerekli kılmaktadır.

Türkiyenin, Lozan Barış Antlaşmasının 59. maddesine atıfta bulunarak verdiği yanıt, Yunanistanın açıklamasında eksik olan antlaşma temelli bir boyuta dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, akademik ve kamusal tartışmalar tarihsel belleği güncel bir husumet kaynağına dönüştürmeksizin tüm sivil toplulukların yaşadığı acıları teslim etmeli, resmi anma söylemi ise, kapsamlı arşiv araştırmalarına ve hukuki tutarlılığa dayanmalıdır.

Sonuç olarak, tarihsel hafıza ancak kapsamlı, kanıta dayalı ve hukuki açıdan kesin olduğunda saygı görmeyi hak eder.. Anadolu'nun Yunan işgali sırasında Türk ve Müslüman sivillere karşı belgelenmiş şiddetin göz ardı edilmesi, tarihin silinmemesi veya tahrif edilmemesi ilkesiyle bağdaşmaz.

Tarihsel ve antlaşmalara dayalı kayıtların tamamına özen gösteren dengeli bir yaklaşım, bilimsel dürüstlük, uzlaşma ve bölgesel istikrar için hayati önem taşımaktadır.

**Resim: Türkiye Dışişleri Bakanlığı ve Yunanistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*

[1] Yunanistan Cumhuriyeti, Dışişleri Bakanlığı, Küçük Asyadaki Yunanlılara Yönelik Soykırım Ulusal Anma Günü Hakkında Dışişleri Bakanlığı Duyurusu, 14 Eylül 2026, https://www.mfa.gr/en/announcement-by-the-ministry-of-foreign-affairs-on-the-national-remembrance-day-for-the-genocide-of-the-greeks-of-asia-minor-14-09-2026/ , erişim tarihi: 14 Eylül 2026

[2] Türkiye Cumhuriyet Dışişleri Bakanlığı Açıklaması No: 179, Yunanistanda 14 Eylül 2026 Tarihinde Yapılan Açıklamalar Hk. https://www.mfa.gov.tr/no_-179_-yunanistan-da-14-eylul-2026-tarihinde-yapilan-aciklamalar-hk.tr.mfa , erişim tarihi 14 Eylül 206.

[3] Yunanistanın Smyrna ve Çevresindeki Toprakları İşgaline İlişkin Müttefikler Arası Soruşturma Komisyonu Raporu, 7 Ekim 1919, 8 Kasım 1919 tarihinde Beş Büyük Güçün Delegasyon Başkanları tarafından görüşülmüştür; ayrıca bkz. Peter M. Buzanski, Yunanistanın Smyrnayı İşgaline İlişkin Müttefikler Arası Soruşturma, 1919, The Historian 25, no. 3 (1963): 325–343.

[4] Yalova ve Gemlik İlçeleri ile İzmit Yarımadasındaki Vahşetlere İlişkin Raporlar, Cmd. 1478 (Londra: H.M. Stationery Office, 1921); Arnold J. Toynbee, "The Western Question in Greece and Turkey: A Study in the Contact of Civilisations" (Yunanistan ve Türkiyede Batı Sorunu: Medeniyetlerin Temasında Bir İncelem)e (Londra: Constable, 1922), 259–260.

[5] Maxime Gauin, Ermenilerin Zorla Yerinden Edilmesi: Yanıltıcı Basitleştirmelere Son Vermek, Review of Armenian Studies 31 (2015): 93-131. Gauinin daha kapsamlı bir akademik çalışması, Une Guerre à la lueur de lincendie

[6] Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 9 Aralık 1948 tarihli 260 A (III) sayılı Kararı ile kabul edilmiştir, Madde I–II

[7] Lozan Barış Antlaşmasının 59. Maddesi aşağıdaki gibidir:

Madde 59 Yunanistan, savaş yasalarına aykırı olarak Anadoluda Yunan Ordusunun ya da yönetiminin eylemlerinden doğan zararların onarımı yükümünü tanır.

Öte yandan, Türkiye, Yunanistanın savaşın uzamasından ve onun sonuçlarından doğan parasal durumunu gözönünde tutarak onarım konusunda Yunan Hükümetine karşı her türlü istemlerinden kesinlikle vazgeçer.

[8] Lozan Barış Antlaşması Bölüm II. Mali Hükümler (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 30 Ocak 1923), https://www.mfa.gov.tr/lausanne-peace-treaty-part-ii_-financial-clauses.en.mfa ; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, No: 179, 14 Eylül 2026, 14 Eylül 2026da Yunanistanda Yapılan Açıklamalar Hakkında, https://www.mfa.gov.tr/no_-179_-yunanistan-da-14-eylul-2026-tarihinde-yapilan-aciklamalar-hk.tr.mfa

[9] Documents on British Foreign Policy 1919-1939. First Series, Volume XVIII: Greece and Turkey, September 1922-July 1923. Edited by W. N. Medlicott, Douglas Dakin, and M. E. Lambert. London: Her Majesty's Stationery Office (HMSO), 1972 ,s, 762.o. 527

Sir H. Rumbold (Lausanne) to the Marquess Curzon of Kedleston (Received May 19, 8.30 a.m.)

No. 74 Telegraphic [E 5094/6] 44] Confidential LAUSANNE, May 18, 1923, 8 p.m. Messieurs Veniselos and Alexandris have just informed me that Greek government have given them .. .! offer Karagatch and small triangle between rivers Maritza and Arda in last resort to Turks provided this offer effects immediate settlement of big outstanding question of reparations between Turkey and Greece and that Turkey definitely drop[s] [her] demand for reparations from Greece. They added that telegram from Greek government had been sent after mature deliberation by a cabinet council at which General Pangalos was present...

[10] Prof. Dr. Hüseyin Bağcı ve Dr. Teoman Ertuğrul Tulun (der.), Lozan Mirası: Bir Asırlık

Barış ve Yarına Giden Yollar. Gazi Kitabevi, 2024

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "TARİHSEL HAFIZA, HUKUKİ KESİNLİK VE SEÇİCİ ANLATIMLAR: YUNANİSTAN'IN 14 EYLÜL AÇIKLAMASI." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2026 / 87. Eylül 16. Erişim Kasım 08, 2026. https://www.avimbulten.org/tr/Yorum/TARIHSEL-HAFIZA-HUKUKI-KESINLIK-VE-SECICI-ANLATIMLAR-YUNANISTAN-IN-14-EYLUL-ACIKLAMASI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır